

Міністерство освіти і науки України  
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

# **КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА**

**Методичні рекомендації до виконання  
для студентів спеціальності  
«Міжнародні економічні відносини»;  
перший (бакалаврський) рівень  
вищої освіти**

5-те вид., перероблене і доповнене

Харків – 2019

УДК 339.9:378.091.33-028.21(072)  
К 32

**Рецензенти:**

**В. Б. Родченко** – доктор економічних наук, професор кафедри економіки та менеджменту Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;

**Н. Г. Дуна** – кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародної економіки та світового господарства Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

*Затверджено до друку рішенням Науково-методичної ради  
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна  
(протокол № 2 від 25.02.2016 року)*

**Кваліфікаційна** робота : методичні рекомендації до виконання  
К 32 для студентів спеціальності «Міжнародні економічні відносини»; перший (бакалаврський) рівень вищої освіти / уклад. Л. І. Григорова-Беренда, Н. А. Казакова, С. А. Касьян, Н. В. Непрядкіна, О. В. Ханова. (5-те вид., перероб. і доп.). – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2019. – 38 с.

Видання містить загальні рекомендації до виконання кваліфікаційних робіт для студентів спеціальності «Міжнародні економічні відносини» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, а саме: вимоги та пояснення щодо структури кваліфікаційної роботи, змісту окремих розділів, оформлення роботи в цілому та її складових елементів, порядку рецензування роботи, допуску до захисту та захисту випускних кваліфікаційних робіт.

УДК 339.9:378.091.33-028.21(072)

© Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2019

© Григорова-Беренда Л. І., Казакова Н.А.,  
Касьян С. А., Непрядкіна Н. В.,  
Ханова О.В., 2019

© Дончик І.М., макет обкладинки, 2019

## ЗМІСТ

<b>Вступ</b> .....	4
<b>1. Збір і обробка фактичного матеріалу</b> .....	5
<b>2. Структура й зміст кваліфікаційної роботи</b> .....	6
2.1. Титульний аркуш .....	7
2.2. Зміст.....	7
2.3. Вступ .....	7
2.4. Основна частина .....	9
2.5. Висновки.....	10
2.6. Список використаних джерел.....	11
2.7. Додатки.....	11
<b>3. Оформлення кваліфікаційної роботи</b> .....	11
3.1. Оформлення тексту .....	11
3.2. Оформлення елементів тексту .....	12
3.3. Нумерація сторінок .....	13
3.4. Оформлення ілюстрацій .....	13
3.5. Оформлення таблиць .....	13
3.6. Формули .....	14
3.7. Посилання на джерела .....	14
3.8. Оформлення списку використаних джерел .....	15
3.9. Оформлення додатків .....	15
<b>4. Рецензування кваліфікаційної роботи</b> .....	16
<b>5. Порядок допуску до захисту</b> .....	17
<b>6. Захист випускних кваліфікаційних робіт</b> .....	19
Критерії оцінювання .....	21
<b>Додатки</b> .....	23
Додаток А. Типова тематика кваліфікаційних робіт бакалавра ..	23
Додаток Б. Приклад оформлення титульного аркуша .....	27
Додаток В. Приклад оформлення завдання до кваліфікаційної роботи.....	28
Додаток Г. Приклад оформлення змісту роботи.....	30
Додаток Д. Приклад оформлення назв та тексту розділів і підрозділів .....	31
Додаток Е. Приклад оформлення рисунків і таблиць .....	32
Додаток Ж. Зразок оформлення списку використаних джерел...33	
Додаток З. Приклад оформлення списку використаних джерел ..	35
Додаток И. Приклад оформлення анотації .....	36
Додаток К. Приклад оформлення зовнішньої рецензії на кваліфікаційну роботу бакалавра.....	37
Додаток Л. Форма заяви щодо перевірки кваліфікаційної роботи на наявність запозичень з інших документів .....	38

## ВСТУП

Кваліфікаційна робота бакалавра – це вид науково-дослідної роботи студентів, форма самостійного пошуку, поглибленого вивчення обраної теми за фахом. Цей вид дослідження передбачає глибоке вивчення нормативно-правових актів, навчальної та спеціальної літератури, матеріалів практики, фахових статистичних джерел.

Метою написання й захисту кваліфікаційної роботи є визначення рівня підготовленості студента до розв'язання комплексу прикладних завдань на основі застосування теоретичних знань і практичних навичок, отриманих у процесі всього періоду навчання.

Під час написання роботи студент повинен показати:

- знання й правильне розуміння закономірностей, процесів і взаємозв'язків у галузі міжнародних економічних відносин;
- уміння використовувати нормативні документи, літературні джерела й аналізувати різноманітні ситуації, які можуть виникнути в процесі діяльності суб'єктів господарювання;
- уміння узагальнювати й систематизувати матеріал, висловлювати свої думки з приводу того або іншого питання;
- уміння робити висновки, обґрунтовувати пропозиції щодо вирішення питань з обраної тематики.

Кваліфікаційна робота має носити характер теоретико-прикладного дослідження з обраної студентом теми. Дані, наведені в роботі, мають бути точними й чітко аргументованими.

Діяльність студента під час виконання кваліфікаційної роботи починається з вибору теми й отримання на випусковій кафедрі завдання з методичними рекомендаціями щодо її розробки. Тематика кваліфікаційних робіт визначається й затверджується кафедрою міжнародних економічних відносин імені Артура Голікова (додаток А).

Вже на етапі вибору теми починається співпраця студента з керівником кваліфікаційної роботи. Для систематизації підготовки кваліфікаційної роботи студент розробляє і погоджує з керівником її детальну структуру. Керівник кваліфікаційної роботи призначається Наказом ректора про затвердження тем випускних робіт.

До основних функцій керівника роботи належать такі:

- допомога студенту в уточненні теми роботи й розробці її плану;

- рекомендації щодо вибору інформаційних джерел;
- консультації стосовно змісту роботи;
- контроль за виконанням окремих етапів роботи;
- поради щодо оформлення роботи, підготовки доповіді та графічних матеріалів;
- складання відгуку з оцінкою здобувача та його роботи в процесі підготовки кваліфікаційної роботи.

Керівник кваліфікаційної роботи звертає увагу студента на недоліки в роботі (стиль викладу, оформлення, зміст підрозділів тощо), але **не виправляє їх сам**.

## 1. ЗБІР І ОБРОБКА ФАКТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ

Почати роботу доцільно з визначення кола джерел і літератури, необхідної для самостійного вивчення і подальшого розкриття теми. У цьому основну допомогу студенту, крім керівника, може надати методична література.

Праці вчених, фахівців, законодавчі та нормативні акти складають методологічну і методичну основу роботи над темою. Монографії і статті дозволяють глибоко проаналізувати сутність і причинно-наслідкові зв'язки явищ, що вивчаються. Статистичні джерела дають можливість знайти необхідні факти, що підтверджують основні положення й висновки.

При підборі літератури необхідно враховувати, якою мірою певна книга (брошура, стаття) присвячена безпосередньо даній темі, розкриває й аналізує її зміст. Обираючи джерело, слід звернути увагу на рік видання книги. Як правило, вивченню підлягають праці, що містять останні досягнення науки з даного питання (за винятком історичних проблем). Бажано використовувати джерела, видані **не більше ніж 5 років тому**.

Після опрацювання обраних джерел студент отримує загальне уявлення про місце й значення даної теми в курсі відповідної дисципліни, визначає її найважливіші проблеми. Потім вивчає документальні й аналітичні матеріали, що належать до питань теми.

Випускнику слід мати на увазі, що робота не обов'язково має включати весь зібраний матеріал. Для написання тексту кваліфіка-

ційної роботи мають відбиратися основні проблеми, які дають можливість повно розкрити зміст теми.

Слід послідовно й чітко підсумувати сутність питань. Матеріали, що наводяться в роботі, мають бути логічно взаємопов'язаними, щоб кожний подальший матеріал був продовженням попереднього і впливав з наведених висновків. Формулювання мають бути точними, зрозумілими, висловлені грамотно, із використанням наукового стилю.

Відбираючи практичний матеріал, слід звернути увагу на оформлення додатків, уміти правильно їх підготувати і пов'язати між собою, робити на них посилання в тексті роботи.

## 2. СТРУКТУРА Й ЗМІСТ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Кваліфікаційна робота бакалавра має містити обов'язкові складові частини, що розташовуються в певній послідовності:

- титульний аркуш (додаток Б);
- завдання до кваліфікаційної роботи (додаток В);
- зміст (додаток Г);
- вступ;
- основна частина;
- висновки;
- список використаних джерел (додаток З);
- додатки (якщо є).

Додатково до кваліфікаційної роботи додаються:

- підписаний відгук наукового керівника з характеристикою діяльності випускника під час виконання кваліфікаційної роботи;
- рецензія зовнішнього рецензента (підписана й завірена печаткою установи, де працює рецензент) **з оцінкою кваліфікаційної роботи за прийнятою шкалою оцінки знань**;
- анотації українською, російською та англійською мовами обсягом від 500 до 1000 друкованих знаків (додаток И);
- електронна копія роботи у форматі **pdf** з типовим ім'ям файлу (прізвище студента\_назва типу роботи\_прізвище керівника\_назва спеціальності\_дата): Ivanenko\_diplom\_Shuba\_MEV\_24-05-19.pdf (надсилається на e-mail кафедри: meo@karazin.ua).

Місцезнаходження додаткових документів – вклеєний конверт формату А5 на жорсткій обкладинці в кінці кваліфікаційної роботи.

## **2.1. Титульний аркуш**

Титульний аркуш кваліфікаційної роботи оформляється за встановленою формою (додаток Б). На титульному аркуші обов'язковою є наявність підписів студента та наукового керівника.

## **2.2. Зміст**

Зміст відображає послідовність розташування складових частин кваліфікаційної роботи: вступу, назви всіх розділів і підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. У змісті вказується номер сторінки, з якої починається виклад кожної частини (додаток Г).

## **2.3. Вступ**

Обсяг – 2-3 сторінки, або 5 % тексту рукопису. У вступі:

- обґрунтовується актуальність обраної теми;
- аналізується ступінь вивчення проблеми в закордонних і вітчизняних джерелах;
- визначаються мета і завдання роботи;
- визначаються об'єкт і предмет дослідження;
- вказуються використані методи й інформаційна база дослідження;
- наводиться апробація результатів дослідження;
- розкривається структура роботи.

**Обґрунтовування актуальності обраної теми** – початковий етап будь-якого дослідження. Автор має показати, наскільки він розуміє сутність обраної теми дослідження й оцінює її з точки зору своєчасності та значущості, що характеризує його наукову зрілість і професійну підготовку. Висвітлення актуальності має бути небагатослівним: достатньо показати головне – сутність проблемної ситуації, що визначає актуальність теми (до 0,5 сторінки).

**Ступінь вивчення проблеми** – це коротка характеристика раніше виконаних досліджень з даної тематики. Тут слід вказати закордонних і вітчизняних авторів, що займаються або займалися даною проблематикою, оцінити якість і глибину їх розробок, коротко викласти різні точки зору і підходи до вирішення того чи іншого питання, пропозиції окремих авторів, а також висловити своє ставлення до вирішення проблеми, відзначити правильне та економічно обґрунтоване її вирішення.

Від доказу актуальності та ступеня вивчення обраної теми логічним є перехід до формулювання **мети дослідження**, а також конкретних **завдань**, які належить розв'язати згідно з цією метою. Метою будь-якого економічного дослідження є отримання певного конкретного результату – оцінка рівня розвитку, виявлення недоліків і проблем, обчислення нових показників, розробка або поліпшення методики, формулювання програми розвитку, виведення формули, встановлення параметрів і властивостей об'єкта тощо. Процес виконання роботи (вивчення, дослідження, виробництво, виготовлення тощо) **не є метою дослідження**.

Формулювання завдань наводиться у вигляді переліку: вивчити..., описати..., встановити..., з'ясувати..., вивести формулу тощо. Постановку завдань слід робити ретельно, оскільки опис їх вирішення має скласти зміст розділів кваліфікаційної роботи. Кількість завдань – 5-6.

Вступ також має містити визначення об'єкта та предмета дослідження. **Об'єкт дослідження** – це вся сукупність відносин різних аспектів теорії та практики науки, що надає джерело інформації для дослідження; або це явище, процес, що потребує вивчення. **Предмет наукового дослідження** знаходиться в межах об'єкта і відображає лише певну сторону об'єкта – суттєві зв'язки та відносини, властивості, аспекти, функції, що є головним для даного дослідження.

Наприклад:



**Об'єктом дослідження** є процес прямого іноземного інвестування в промисловість України. **Предметом дослідження** визначено мотиваційні механізми та сучасні заходи стимулювання іноземних інвестицій, теоретичні та практичні питання підвищення їх ефективності.

**Використані методи дослідження.** Методика – це спосіб, алгоритм виконання дослідження. Зазвичай вона запозичена у когось («робота виконувалася аналогічно...»), але може бути розроблена самостійно.

У характеристиці інформаційної бази дослідження слід зазначити офіційні статистичні джерела, дані яких використані в роботі.

Завершується вступ стандартною фразою: «Робота складається зі вступу, N розділів, висновків; містить N сторінок тексту, N рисунків, N таблиць, N додатків. Список джерел містить N найменувань літератури, N електронних публікацій».

## **2.4. Основна частина**

Обсяг – приблизно **45 сторінок**, або 75 % тексту рукопису. Тут розкривається основний зміст кваліфікаційної роботи.

Основна частина має складатися з **2 розділів**. В середині розділу звичайно розглядаються декілька самостійних питань, які виділяються в окремі підрозділи. Доцільно в кожному розділі виділяти по 2-3 таких питання (2-3 підрозділи) без підпунктів. Зміст розділів повинен відповідати їх назві та загальній темі роботи.

**Перший розділ** має бути **теоретичною** основою для дослідження конкретної тематики. Обсяг розділу – приблизно **20 сторінок**. У ньому формулюють проблематику дослідження, існуючі теоретичні підходи, досліджуються всі точки зору її вивчення іншими науковцями, за необхідності обґрунтовуються і розкриваються методи дослідження.

Якщо у роботі наводяться авторські розрахунки з використанням методів математичного аналізу, слід додати у зміст підрозділ 1.3, який

присвячено використаним методам дослідження. Він матиме назву «Методи дослідження...» або «Методика дослідження...».

**Другий розділ** основної частини має бути більш конкретним, аналітичним, детально розкривати сутність теми роботи. У ньому досліджується сучасний стан питання, динаміка, вплив різноманітних чинників, проводиться аналіз існуючих проблем і можливих шляхів їхнього практичного вирішення. У цьому розділі бажано визначити повноту розв'язання визначених завдань, достовірності одержаних результатів (характеристик, показників), їх порівняння з аналогічними дослідженнями українських та зарубіжних авторів. За обсягом цей розділ найбільший, тому в ньому має бути приблизно **25 сторінок**.

Текст роботи має бути лаконічним, без надмірно доповідних описів відомих речей, повторів або відхилень від основної теми та обов'язково містити посилання на використовувані літературні джерела, останні публікації в періодичній літературі з проблеми, що досліджується. Не варто ускладнювати текст великими масивами законодавчих актів.

Наприкінці кожного розділу наводяться пронумеровані висновки в кількості 3-4 пунктів (1, 2, 3 ...). Кожен висновок починається з абзацу.

## **2.5. Висновки**

Завершується робота загальними висновками. Обсяг – **2–3 сторінки**, або 6 % тексту рукопису. Тут викладаються висновки і пропозиції, що складають предмет захисту, – кінцеві результати виконаної роботи, що доводять досягнення автором поставленої мети дослідження.

Висновки й пропозиції формулюють за нумерованими пунктами (1, 2, 3 тощо). Загальна кількість – 5-6 пунктів. Опис об'єкта, методика дослідження та інший зміст основної частини роботи у висновках не дублюються.

У цьому розділі необхідно надати підсумок усієї виконаної роботи. Висновки й пропозиції мають бути сформульовані в тезовій формі чітко, зрозуміло; відображати зміст роботи, її теоретичне й практичне значення, відповідати поставленим у роботі завданням. Кваліфіковано

кожен пункт висновків складається з двох логічних частин – **твердження** («визначено...») і **доказу** («тому що...», «на підставі...»).

Всі частини кваліфікаційної роботи мають бути логічно пов'язані між собою і доповнювати одна одну.

## **2.6. Список використаних джерел**

Після тексту кваліфікаційної роботи наводиться список використаних джерел (див. пункт 3.8). Кількість інформаційних джерел має складати не менше **50** найменувань, у тому числі посилання на інтернет-ресурси. За виключенням класичних наукових праць до переліку використаних джерел недоцільно вносити праці, термін видання яких перевищує **5 років**.

## **2.7. Додатки**

Додатки (якщо вони є у роботі) розміщуються після списку використаних джерел. Вони містять необхідний ілюстрований і довідковий матеріал, що слугує початковою базою для розрахунків і аналізу, а саме:

- таблиці допоміжних цифрових даних;
- проміжні формули та розрахунки;
- законодавчі акти;
- заповнені бланки різних документів;
- інструкції та методики;
- описи алгоритмів і програм, що виконані на ЕОМ;
- зразки документів.

Під час використання в тексті роботи будь-яких матеріалів або даних з додатків слід робити посилання на відповідний додаток.

# **3. ОФОРМЛЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ**

## **3.1. Оформлення тексту**

Текст кваліфікаційної роботи набирається на комп'ютері через півтора інтервали на стандартних аркушах формату А4 (210×297 мм) без рамки, нелінованих. Поля: з лівого боку – 30 мм, з правого – 15 мм, зверху – 20 мм, знизу – 20 мм. Абзацний відступ має бути скрізь одна-

ковий – 1,0 см. Друкування тексту проводиться на одній стороні аркуша (пастою чорного кольору середньої жирності). Шрифт – Times New Roman, розмір – 14 пт.

Окрім чіткого дотримання описаних вище норм оформлення роботи, слід також дотримуватися таких загальних правил оформлення текстів:

- не допускається наявність у тексті подвійних пробілів, пробілів перед початком та після абзацу, пробілів перед знаками пунктуації (крапками, комами, двокрапками тощо);

- в усьому тексті роботи використовуються однакові типи маркерів для маркірованих списків, причому допускається вживання лише таких маркерів: «–», «а)» «1.», «1)» (без лапок);

- в усьому тексті роботи використовуються однакові типи лапок: «текст»;

- стиль «напівжирний» у тексті застосовується лише при оформленні заголовків розділів, підрозділів роботи, а також для позначення заголовків елементів вступу («Актуальність дослідження», «Мета дослідження» тощо). Для інших цілей він не використовується;

- стиль «курсив» у тексті може використовуватися для позначення окремих фрагментів тексту, на які автор хоче звернути увагу;

- стиль «підкреслений» у тексті **не використовується**.

Обсяг роботи з урахуванням додатків – не більше **60 сторінок**.

У тексті бажано уникати складних і громіздких пропозицій. Не слід писати в роботі «я думаю», «я пропоную» тощо. Висловлювати матеріал рекомендується від першої особи множини «на нашу думку» (тобто на Вашу і керівника).

У роботі допускаються тільки загально прийняті скорочення слів (ООН, США, ЄС та ін.). Посилання на таблиці й рисунки робляться в тексті (додаток Е).

### **3.2. Оформлення елементів тексту**

Текст роботи розбивається на розділи й підрозділи, які мають містити порядкові номери. Розділи основної частини нумеруються арабськими цифрами в межах усієї роботи.

Підрозділи нумеруються двома арабськими цифрами: перша цифра означає номер розділу, друга – номер підрозділу, наприклад: 2.3. (другий розділ, третій підрозділ).

Назви розділів роботи пишуться з нової сторінки великими літерами по центру (шрифт жирний). Перенесення частини слова в назві не допускається. Перед назвою підрозділу дотримується інтервал в 1 рядок. Заголовки підрозділів друкують маленькими напівжирними літерами (крім першої великої) з абзацного відступу.

Крапка після назв розділів, підрозділів, таблиць, діаграм, графіків тощо не ставиться (додаток Д).

### **3.3. Нумерація сторінок**

Нумерація сторінок роботи має бути наскрізною, включаючи список літератури й додатки. Першою сторінкою є титульний аркуш, другою та третьою – завдання до кваліфікаційної роботи, четвертою – зміст роботи тощо. Нумери сторінок проставляються арабськими цифрами в правому верхньому куті аркуша. На титульному аркуші номер сторінки **не ставиться**.

### **3.4. Оформлення ілюстрацій**

Усі ілюстрації (схеми, графіки, діаграми, креслення тощо) іменуються рисунками, в тексті вони іменуються словом «Рис. 1.2.», з позначенням номера розділу й номера рисунка в його межах (другий рисунок першого розділу). Підпис до рисунка розташовується під ним (додаток Е).

### **3.5. Оформлення таблиць**

Усі таблиці мають містити назви, що характеризують їх зміст. У правому верхньому куті над назвою таблиці пишеться слово «Таблиця 2.3» з позначенням номера розділу і номера таблиці в його межах (третья таблиця другого розділу). Назва таблиці пишеться над таблицею, вирівнювання – по центру. Крапка після назви таблиць не ставиться (додаток Е).

Таблиці, наведені в додатку, нумеруються як додатки (наприклад, «Таблиця А1»). Заголовки в рядках таблиці слід писати стисло і зрозуміло.

міло, без скорочень слів. У графах таблиці обов'язково вказуються одиниці виміру. Під кожною таблицею надається примітка з посиланням на джерело, звідки запозичені цифрові дані. Таблиці бажано розташовувати в межах одного аркуша. При оформленні великих таблиць допускається використання одиничного інтервалу між строками та зменшення шрифту до 12 пт.

### 3.6. Формули

Усі математичні формули і вирази, які є в роботі, необхідно пояснити. Якщо формула запозичена з літератури, можна обмежитися посиланням на джерело і розкрити сутність символів, що входять до неї. Оригінальні формули пояснюються в ході їх обґрунтування. При цьому наводяться не всі елементарні проміжні результати, а лише основні етапи виведення формули і кінцевий результат.

Позначення величин пояснюють при їхній першій появі в тексті. Доцільно пояснювати всі позначення, що містить заключна формула, особливо якщо ця формула є розрахунковою.

Усі математичні вирази, а також знаки математичних дій у тексті з метою досягнення єдиного стилю друкуються прописними літерами.

При написанні математичних формул особливу увагу слід звертати на чітке виділення індексів і показників ступеня, розташування й довжину дробової риски тощо.

Формули в кваліфікаційній роботі підлягають нумерації в межах розділу. Номер формули розташовується в круглих дужках і нумерується на правій стороні аркуша на рівні останнього рядка формули.

Наприклад:

$$T = \frac{E + I}{ВВП} \times 100 \% \quad (1.1) [22, \text{с. 27}]$$

### 3.7. Посилання на джерела

Усі наведені в кваліфікаційній роботі цитати, перефразовані положення й цифрові дані, отримані іншими авторами, повинні мати посилання на джерела. Посилання наводяться після згадки джерела або цитати з нього. Для цього проставляють розташований у квадратні

дужки порядковий номер, під яким це видання значиться в списку використаних джерел, а також номер сторінки. Якщо посилання здійснюється відразу на декілька джерел, вони відділяються одне від одного крапкою з комою.

Наприклад:

[6]

[6; 7; 8–10]

[15, с. 28–29]

[89, с. 133–137, 208–209]

[19, с. 8; 20, с. 44–48]

### 3.8. Оформлення списку використаних джерел

Список використаних джерел слід розміщувати одним із таких способів: у порядку появи посилань у тексті або в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків. Джерела іноземною мовою розміщуються після всіх джерел кирилицею, **виключенням є список**, сформований в порядку появи посилань в тексті.

Бібліографічний список нумерується від першої до останньої назви. Підзаголовки до окремих типів документів не робляться, кожен документ нумерується окремо.

До списку варто включати переважно нові джерела інформації, видані протягом останніх 5 років.

Зразки оформлення різних інформаційних джерел наведені в додатку Ж. Приклад оформлення списку використаних джерел наведений у додатку З.

### 3.9. Оформлення додатків

Додатки до кваліфікаційної роботи слід оформляти як продовження тексту, кожне застосування має починатися з нової сторінки.

Додаток повинен мати заголовок, надрукований вгорі рядковими буквами симетрично відносно тексту сторінки. Посередині рядка над заголовком має бути надруковане слово «Додаток \_\_» і прописна буква, що позначає додаток. Додатки слід позначати послідовно прописними буквами алфавіту: А, Б, В, Г, Д тощо. Виключається вживання букв Ѓ, Є, І, Ї, Й, О, Ч, Ь.

Додатки мають містити наскрізну з текстом нумерацію сторінок.

#### **4. РЕЦЕНЗУВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ**

Рецензенти, як правило, призначаються завідувачем випускаючої кафедри з числа викладачів, науковців кафедр економічного профілю (крім випускаючої кафедри) або кваліфікованих фахівців-практиків.

У рецензії зазначається актуальність теми, міститься короткий, але глибокий розбір змісту кваліфікаційної роботи з обов'язковими конкретними критичними зауваженнями. У розділі «використання останніх досліджень» рецензент з'ясовує знання випускником проблемних питань з теми, чи наводиться точка зору економістів і власна думка автора щодо поставленої проблеми.

Аналізуючи основну частину кваліфікаційної роботи, рецензент встановлює, якою мірою випускнику вдалося виявити невирішені проблеми, відзначає особистий внесок автора в їх вирішення. Рецензент відзначає позитивні й негативні сторони роботи. Разом з тим, рецензент встановлює, чи повністю автор розкрив зміст теми і чи переконливо обґрунтував свої пропозиції, що було б слід зробити додатково для більш аргументованого обґрунтування своїх пропозицій, для більш глибокого вивчення теоретичних положень.

**Рецензія має містити оцінку кваліфікаційної роботи за прийнятою шкалою оцінювання знань.**

Форма рецензії наведена в додатку К.



## 5. ПОРЯДОК ДОПУСКУ ДО ЗАХИСТУ

Кожен студент зобов'язаний пройти попередній захист кваліфікаційної роботи. Попередній захист проводиться в два етапи.

Перший етап проходить в комісії викладачів випускової кафедри спільно зі студентами за 3–4 тижні до основного захисту. На першому етапі попереднього захисту студент представляє комісії роздруковану кваліфікаційну роботу й відповідає на поставлені запитання за її змістом. Це дозволяє виявити недоліки в роботі, вказати шляхи їх усунення тощо. Комісія приймає рішення щодо готовності кваліфікаційної роботи та допуску її до перевірки на наявність запозичень з інших документів (відповідно до вимог «Положення про систему запобігання та виявлення академічного плагіату у наукових та навчальних працях працівників і здобувачів вищої освіти Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна», введеного в дію наказом ректора № 0501-1/173 від 14.05.2015 р., та «Порядку проведення перевірки наукових праць, навчальних видань та дипломних робіт (проектів) працівників та здобувачів вищої освіти на наявність запозичень з інших документів Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна», введеного в дію наказом ректора № 0204-1/263 від 18.05.2018 р.).

У разі позитивного рішення комісії щодо допуску роботи до перевірки студент (не пізніше ніж за п'ять днів до дати проведення другого етапу попереднього захисту) повинен подати до випускової кафедри кваліфікаційну роботу у роздрукованому вигляді та її електронний варіант, подати заяву на ім'я ректора за формою, наведеною в Додатку Л.

При отриманні позитивного висновку про відсутність неправомірних запозичень у роботі (робота визнана оригінальною), Протокол контролю оригінальності кваліфікаційної роботи надається завідувачу кафедри для проведення другого етапу попереднього захисту кваліфікаційної роботи. Якщо за результатами перевірки кваліфікаційна робота оцінюється як задовільно оригінальна, умовно оригінальна або неоригінальна, то завідувач кафедри (або призначений ним фахівець з теми кваліфікаційної роботи) разом із науковим керівником роботи мають проаналізувати Повний Звіт подібності роботи. Рішення про можливість або неможливість проведення другого етапу попереднього захисту

задовільно оригінальної або умовно оригінальної роботи приймається на засіданні кафедри, про що робиться запис у протоколі засідання кафедри та у Висновку щодо можливості попереднього захисту роботи. Якщо кафедрою прийнято рішення про неможливість допустити до попереднього захисту задовільно оригінальну кваліфікаційну роботу, студент має право протягом трьох робочих днів подати на кафедру доопрацьований та належно оформлений текст кваліфікаційної роботи. Після ретельного аналізу роботи з боку керівника на предмет усунення виявлених запозичень можливо прийняття рішення про проведення другого етапу попереднього захисту роботи, про що робиться відповідний запис у Висновку щодо можливості попереднього захисту роботи та у протоколі засідання кафедри. Якщо недоліки, що були виявлені у роботі під час перевірки антиплагіатною системою, не були ліквідовані, то **робота не допускається до захисту в Екзаменаційній комісії**. Якщо кафедрою прийнято рішення про неможливість допустити умовно оригінальну кваліфікаційну роботу до попереднього захисту, студенту дається п'ять робочих днів на корегування тексту роботи. Якщо за результатами **повторної перевірки** робота оцінюється як умовно оригінальна або неоригінальна, то **робота не допускається до захисту в Екзаменаційній комісії**. Якщо кваліфікаційна робота була класифікована як неоригінальна, а аналіз Повного Звіту подібності роботи, що був проведений фахівцями кафедри, підтверджує майже повну ідентичність текстів роботи та певних документів, розташованих в Інтернеті або базах даних антиплагіатної системи, то кваліфікаційна **робота не допускається до захисту в Екзаменаційній комісії**. Якщо кваліфікаційна робота студента не була допущена кафедрою до захисту в Екзаменаційній комісії, це рішення заноситься до протоколу засідання кафедри та до Висновку щодо можливості попереднього захисту роботи. Студент, кваліфікаційна робота якого була не допущена кафедрою до захисту, підлягає **відрахуванню** з університету як такий, що не виконав навчальний план.

Другий етап попереднього захисту проходить на розширеному засіданні кафедри, після перевірки роботи на наявність запозичень з інших документів й отримання позитивного Висновку про відсутність неправомірних запозичень у роботі. Кафедра приймає остаточне рішення щодо допуску кваліфікаційної роботи до захисту.

Готову кваліфікаційну роботу випускник підписує й передає на підпис науковому керівнику, після цього зі всіма супровідними матеріалами – на випускову кафедру, на підпис завідувачу.

## **6. ЗАХИСТ ВИПУСКНИХ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ**

Захист випускних кваліфікаційних робіт проводиться на відкритих засіданнях Екзаменаційної комісії (ЕК) у термін, визначений графіком освітнього процесу на поточний навчальний рік. В ЕК випускник надає такі матеріали:

- випускну кваліфікаційну роботу;
- ілюстративні матеріали (презентації в Power Point чи іншому редакторі й роздатковий матеріал);
- електронну версію кваліфікаційної роботи;
- письмовий відгук керівника щодо роботи студента під час виконання кваліфікаційної роботи;
- письмову зовнішню рецензію на випускну кваліфікаційну роботу з оцінкою роботи за прийнятою шкалою оцінювання знань;
- анотацію українською, російською та англійською мовами (додаток І);
- фотокопію опублікованої статті та/або тези конференції за тематикою роботи з вихідними даними.

До Екзаменаційної комісії можуть подаватися й інші матеріали, що характеризують освітню та професійну компетентність випускника, наукову та практичну цінність виконаної ним роботи (проекту): друковані статті, документи на право інтелектуальної власності, акти про практичне впровадження результатів проектування, зразки матеріалів, макети, вироби, нові технології, оригінальні математичні моделі та програми тощо.

Захист випускних кваліфікаційних робіт проходить у наступному порядку:

- оголошення секретарем ЕК прізвища, імені та по батькові студента, теми його роботи;

- доповідь студента у довільній формі про сутність роботи, основні наукові (технічні) рішення, отримані результати на ступінь виконання завдання тривалістю 8–10 хвилин;
- відповіді на запитання членів ЕК;
- оголошення секретарем ЕК відгуку керівника або виступ керівника зі стислою характеристикою роботи випускника в процесі підготовки роботи;
- оголошення секретарем ЕК рецензії на роботу;
- відповіді студента на зауваження керівника роботи та рецензента;
- оголошення здобутків студента (наукових, творчих, рекомендацій випускової кафедри);
- оголошення Голови ЕК про закінчення захисту.

Доповідь студента структурно складається з трьох частин:

- **вступ** – 1–2 хвилини (короткий зміст вступу в роботу – обґрунтування вибору теми, мети, завдань, методики дослідження тощо);
- **повний і ґрунтовний виклад результатів дослідження** – 4–5 хвилин (послідовно за розділами основної частини – що автором самостійно здійснено, проаналізовано, розраховано тощо);
- **висновки** – 3–4 хвилини.

Графічний матеріал за рішенням випускаючої кафедри виконується у вигляді слайдової презентації в Power Point (10–15 слайдів) і роздаткового матеріалу. На нього випускник посилається під час доповіді.

Захист здійснюється відкрито і гласно. Прилюдний захист кваліфікаційної роботи має характер наукової дискусії і проходить в обстановці взаємної поваги, високої вимогливості і принциповості, дотримання правил наукової етики. При цьому випускнику рекомендується в доповіді (як і в тексті роботи) уникати слів «я», «мною». Слід використовувати вирази «нами отримано», «в ході дослідження ми визначили, що...» тощо. Наприкінці доповіді випускник повинен повідомити про її закінчення словами «Доповідь закінчено, дякую за увагу!».

Оцінювання результатів захисту кваліфікаційних робіт здійснюється у порядку, передбаченому прийнятою в університеті системою контролю знань за чотирирівневою та стобальною шкалою.

Випускню кваліфікаційну роботу оцінюють на закритому засіданні ЕК. При оцінюванні роботи членами ЕК враховується глибина опрацювання і широта обхвату теми, використаних джерел, уміння аналізувати зібраний матеріал, грамотність і стиль викладу, якість технічного оформлення роботи, якість доповіді студента і відповідей на запитання та критичні зауваження. При визначенні оцінки кваліфікаційної роботи береться до уваги рівень теоретичної, наукової та практичної підготовки студентів. Повторний захист кваліфікаційної роботи з метою підвищення оцінки не дозволяється.

### **Критерії оцінювання**

При визначенні оцінки кваліфікаційної роботи береться до уваги рівень теоретичної, наукової та практичної підготовки студентів.

**Оцінка «відмінно» (90-100 балів)** ставиться, якщо кваліфікаційна робота виконана в повному обсязі згідно із завданням; студентом використано необхідну кількість інформаційних джерел; змістовна частина не має помилок; у відгуку наукового керівника та рецензії відсутні суттєві зауваження щодо змісту та оформлення виконаної роботи; відповіді на запитання членів комісії вичерпні й аргументовані; автор роботи регулярно подавав для перевірки окремі її розділи, систематично відвідував консультації; оформлення відповідає встановленим вимогам.

**Оцінка «добре» (70-89 балів)** ставиться, якщо кваліфікаційну роботу виконано в повному обсязі згідно із завданням, вона не має помилок, які потребують її корінної переробки; відповіді на запитання членів комісії даються по суті, але не деталізовано; при поточній перевірці матеріал подавався не завжди; консультації студент відвідував нерегулярно.

**Оцінка «задовільно» (50-69 балів)** ставиться, якщо кваліфікаційна робота виконана з відхиленнями від завдання, мають місце помилки у змістовній частині; студентом не використано необхідну кількість інформаційних джерел; оформлення не повною мірою відповідає вимогам; на перевірку керівнику матеріали роботи не були представлені; консультації студент відвідував епізодично; на запитання відповідає, але не в повному обсязі.

**Оцінка «незадовільно» (0-49 балів)** виставляється, якщо кваліфікаційна робота виконана не в повному обсязі та з відхиленнями від завдання; мають місце суттєві помилки, які потребують її переопрацювання; оформлена робота з відхиленнями від вимог; студент регулярно пропускав консультації без поважних причин, на запитання не відповідає.

Результат захисту оголошується того ж дня після оформлення протоколу засідання ЕК. Рішення про оцінку випускної кваліфікаційної роботи, а також про присвоєння випускнику відповідної кваліфікації і видачу диплома приймається ЕК.

Повторний захист кваліфікаційної роботи з метою підвищення оцінки не дозволяється.

Випускник, не допущений до захисту або такий, що отримав незадовільну оцінку, **відраховується** з університету.

## ДОДАТКИ

### Додаток А

#### Типова тематика кваліфікаційних робіт бакалавра

Напрями досліджень	Теми (приклад)
1. Світова економіка та міжнародні економічні відносини	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Циклічність розвитку світової економіки: теорія і практика.</li> <li>2. Нерівномірність економічного розвитку світової економіки: центр і периферія.</li> <li>3. Економічне зростання, зайнятість і людський розвиток у ХХІ ст.</li> <li>4. Показники людського розвитку: концептуальний та прикладні аспекти (Індекс розвитку людського потенціалу).</li> <li>5. Рівень життя населення країн та/або груп країн: порівняльний аналіз у ХХІ ст.</li> <li>6. Розвинені країни у світовій економіці: особливості моделей розвитку.</li> <li>7. Особливості та специфіка азійської моделі розвитку економіки.</li> <li>8. Особливості економічної моделі розвитку латиноамериканських країн.</li> <li>9. Країни Центральної та Східної Європи у світовій економіці: особливості моделей розвитку.</li> <li>10. Особливості рентної економіки нафтовидобувних країн Близького і Середнього Сходу.</li> <li>11. Нерівномірність економічного розвитку країн Африки.</li> <li>12. Економічний розвиток країн БРІКС: порівняльний аналіз.</li> <li>13. Економічний розвиток нових індустріальних країн: порівняльний аналіз.</li> <li>14. Концепція сталого економічного розвитку та її актуальність у сучасних умовах.</li> <li>15. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теоретичні підходи та практична значущість.</li> <li>16. Еволюція фінансової політики міжнародних організацій як наслідок глобальної кризи.</li> <li>17. Інноваційна економіка в країнах світу: порівняльний аналіз (на прикладі конкретної країни або групи країн).</li> <li>18. Агропромисловий комплекс країн світу (на прикладі конкретної країни або групи країн).</li> <li>19. Роль малого та середнього бізнесу в економіці країн (на прикладі конкретної країни або групи країн).</li> <li>20. Сучасні міграційні процеси в країнах ЄС і США: порівняльний аналіз.</li> <li>21. Особливості міграційної політики розвинених країн (на прикладі конкретної країни або групи країн).</li> </ol>

	<p>22. Особливості міграційної політики країн «Шенгенської групи».</p> <p>23. Особливості міграційної політики арабських держав (на прикладі конкретної країни або групи країн).</p> <p>24. Особливості міграційної політики (<u>назва країни</u>) в умовах глобалізації.</p> <p>25. Особливості міграційної політики (<u>назва країни</u>) та України.</p> <p>26. Просторова економіка.</p>
2. Міжнародна торгівля товарами та послугами і світовий ринок	<p>1. Сучасні тенденції в світовій торгівлі сировинними товарами (на прикладі конкретної галузі).</p> <p>2. Сучасні тенденції в світовій торгівлі продовольством і проблема подолання продовольчої кризи.</p> <p>3. Сучасні тенденції в світовій торгівлі паливно-енергетичними товарами (на прикладі конкретної галузі).</p> <p>4. Світовий ринок нафти в ХХІ ст.: стан та перспективи розвитку.</p> <p>5. Сучасні тенденції в світовій торгівлі високотехнологічною продукцією (на прикладі конкретної галузі).</p> <p>6. Сучасні тенденції в світовій торгівлі середньотехнологічною продукцією (на прикладі конкретної галузі).</p> <p>7. Сучасні тенденції в світовій торгівлі комерційними послугами (на прикладі конкретної галузі).</p> <p>8. Особливості зовнішньої торгівлі США в світлі нової економічної політики: проблема торгового дефіциту.</p> <p>9. Антидемпінгові розслідування в рамках СОТ у ХХІ ст. (на прикладі конкретної країни або групи країн).</p> <p>10. Міжнародне регулювання транскордонного руху послуг (на прикладі конкретної країни, групи країн або виду послуг).</p>
3. Світові галузі виробництва і світова виробнича інфраструктура	<p>1. Основні тенденції розвитку світової промисловості в ХХІ ст.</p> <p>2. Сучасні тенденції та проблеми розвитку сільського господарства.</p> <p>3. Новітні галузі у світовій економіці («нова економіка», «зелена економіка», «економіка знань»).</p> <p>4. Стан і перспективи розвитку світового залізничного транспорту.</p> <p>5. Стан і перспективи розвитку транспортного машинобудування (на прикладі окремих галузей).</p> <p>6. Стан і перспективи розвитку світового автомобільного транспорту.</p> <p>7. Стан і перспективи розвитку світового морського транспорту.</p> <p>8. Стан і перспективи розвитку міжнародного трубопровідного транспорту.</p> <p>9. Стан і перспективи розвитку світового авіаційного</p>



	<p>транспорту.</p> <p>10. Світовий паливно-енергетичний комплекс і його особливості розвитку в XXI ст.</p> <p>11. Екологічні проблеми в сучасній світовій економіці та шляхи їх подолання (на прикладі конкретної країни або групи країн).</p> <p>12. Глобальна водогосподарська проблема: стан, перспективи, шляхи подолання.</p> <p>13. «Римський клуб» про межі зростання: глобальні виклики людству.</p> <p>14. Міжнародні транспортні коридори, їх роль та значення для національних економік в розвитку світового господарства.</p>
4. Транснаціоналізація світової економіки	<p>1. Особливості стратегії ТНК на світовому ринку (на прикладі конкретної компанії).</p> <p>2. Особливості присутності японських ТНК в економіці США.</p> <p>3. Особливості присутності ТНК країн ЄС в економіці США.</p> <p>4. Іноземні компанії на українському ринку: проблеми та перспективи (на прикладі конкретної компанії).</p> <p>5. Інтернаціоналізація технологічного розвитку і ТНК (на прикладі конкретної компанії).</p> <p>6. Особливості конкурентної боротьби між ТНК у провідних галузях світової економіки в XXI ст. (на прикладі конкретної галузі).</p> <p>7. Особливості діяльності китайських ТНК у світовій економіці (на прикладі конкретної компанії).</p> <p>8. Особливості діяльності ТНК в країнах АСЕАН (на прикладі конкретної компанії).</p> <p>9. Міжнародне регулювання діяльності ТНК: історія та сучасні підходи як наслідок глобальної кризи.</p>
5. Рух капіталу в світовій економіці	<p>1. Проблема зовнішнього боргу США та його вплив на економічний стан країни.</p> <p>2. Механізм регулювання зовнішньої заборгованості країн, що розвиваються (на прикладі конкретної країни, групи країн).</p> <p>3. Світові фінансові центри: порівняльний аналіз у посткризовий період.</p> <p>4. Інституційна структура світового ринку цінних паперів.</p> <p>5. Сучасні форми інвестування в розвинених країнах (на прикладі конкретної країни, групи країн).</p> <p>6. Особливості функціонування Європейської валютної системи.</p> <p>7. Особливості функціонування світового ринку єврооблігацій.</p> <p>8. Особливості функціонування ринку євродоларів.</p> <p>9. Особливості функціонування національної фінансової системи (на прикладі конкретної країни, групи країн).</p>
6. Світові регіональні та інтегра-	<p>1. Особливості економічної інтеграції в рамках ЄС.</p>

цінні процеси	<ol style="list-style-type: none"> <li>2. Регіональна політика ЄС і діяльність Структурних фондів.</li> <li>3. Єдина аграрна політика ЄС в ХХІ ст.</li> <li>4. Єдина політика ЄС у галузі освіти в ХХІ ст.</li> <li>5. Єдина енергетична політика ЄС у ХХІ ст.</li> <li>6. Єдина транспортна політика ЄС у ХХІ ст.</li> <li>7. Науково-технічна політика ЄС у ХХІ ст.</li> <li>8. Європейська соціальна політика: напрями та тенденції розвитку.</li> <li>9. Фактори економічної конкурентоспроможності ЄС.</li> <li>10. Особливості економічної інтеграції в межах МЕРКОСУР.</li> <li>11. Особливості процесів економічної інтеграції на африканському континенті.</li> <li>12. Особливості економічної інтеграції арабських країн.</li> <li>13. Особливості економічної інтеграції в рамках АСЕАН.</li> <li>14. Особливості міжнародного співробітництва країн у межах АТЕС.</li> </ol>
7. Міжнародне економічне співробітництво	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Розвиток економічних відносин Китаю та ЄС: проблеми та перспективи.</li> <li>2. Розвиток економічних відносин ЄС і США: проблеми та перспективи.</li> <li>3. Розвиток економічних відносин ЄС і Японії: проблеми та перспективи.</li> <li>4. Розвиток економічних відносин ЄС і Росії: проблеми та перспективи.</li> <li>5. Розвиток економічних відносин Китаю і США: проблеми та перспективи.</li> <li>6. Розвиток економічних відносин Китаю і Росії: проблеми та перспективи.</li> <li>7. Розвиток економічних відносин Китаю і Японії: проблеми та перспективи.</li> <li>8. Розвиток економічних відносин Китаю і України: проблеми та перспективи.</li> <li>9. Розвиток економічних відносин ЄС і України: проблеми та перспективи.</li> <li>10. Розвиток економічних відносин США і України: проблеми та перспективи.</li> <li>11. Розвиток економічних відносин України і Польщі: проблеми та перспективи.</li> <li>12. Розвиток економічних відносин України і Болгарії: проблеми та перспективи.</li> <li>13. Розвиток економічних відносин України і Угорщини: проблеми та перспективи.</li> <li>14. Розвиток економічних відносин України і Білорусі: проблеми та перспективи.</li> <li>15. Торговельно-економічні відносини України і Канади: стан і перспективи.</li> </ol>

**Додаток Б**

**Приклад оформлення титульного аркуша**

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна  
Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу  
Кафедра міжнародних економічних відносин імені Артура Голікова

**Кваліфікаційна робота  
бакалавра**

Кегль 22 пт

на тему: **«ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ  
СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ З  
КРАЇНАМИ МАГРИБУ»**

Кегль 16 пт

Виконав:  
студент 4 курсу групи УО-41  
спеціальності  
«Міжнародні економічні відносини»  
першого (бакалаврського)  
рівня вищої освіти

Петренко М. О.

Керівник: к.е.н., доц. Непрядкіна Н. В.

Рецензент: к.е.н., доц. Шуба О. А.

Харків – 2019

## Додаток В

### Приклад оформлення завдання до кваліфікаційної роботи

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу

Кафедра міжнародних економічних відносин імені Артура Голікова

Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

Спеціальність «Міжнародні економічні відносини»

### ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри міжнародних економічних відносин імені Артура Голікова  
Казакова Н. А.

«\_\_\_» \_\_\_\_\_ 2019 року

## З А В Д А Н Н Я НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи \_\_\_\_\_

керівник роботи \_\_\_\_\_,

( прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету від «\_\_\_» \_\_ 20\_\_ р. № \_\_\_\_\_

2. Строк подання студентом роботи \_\_\_\_\_

3. Перелік питань, які потрібно розробити

\_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

#### 4. План роботи

№ з/п	Назви етапів роботи

5. Дата видачі завдання \_\_\_\_\_

**Студент**

\_\_\_\_\_

підпис

\_\_\_\_\_

ініціали, прізвище

**Керівник роботи**

\_\_\_\_\_

підпис

\_\_\_\_\_

ініціали, прізвище

**ЗМІСТ**

<b>Вступ</b>	<b>3</b>
<b>Розділ 1. Теоретичні засади виникнення та генезису міжнародної торгівлі</b>	<b>7</b>
1.1. Теоретико-методологічне підґрунтя ефективного функціонування національної економіки	7
1.2. Конкуренція як механізм стимулювання підвищення ефективності функціонування національної економіки	13
1.3. Методи дослідження міжнародної торгівлі (за потреби)	19
Висновки до першого розділу	25
<b>Розділ 2. Зовнішньоторговельний сектор України в сучасних світогосподарських процесах</b>	<b>27</b>
2.1. Галузевий вектор формування зовнішньоторговельної спеціалізації української економіки в умовах економічної кризи	27
2.2. Сучасний стан торговельного режиму імпорту в Україні	34
2.3. Конкурентоспроможність національної економіки України та зовнішньоекономічний вимір світової кризи	41
Висновки до другого розділу	48
<b>Висновки</b>	<b>50</b>
<b>Список використаних джерел</b>	<b>55</b>
<b>Додатки</b>	<b>58</b>

## **РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ ПОСЛУГАМИ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН**

### **1.1. Теоретичне підґрунтя дослідження зовнішньої торгівлі послугами у відкритій економіці**

Визначальними чинниками активного розвитку ринку послуг є науково-технічна революція і структурно-технологічна перебудова матеріального виробництва. Науково-технічна революція обумовлює вихід на ринок широкого спектра інноваційних послуг, пов'язаних з інформаційними технологіями, комп'ютеризацією, новими способами комунікацій.

Світовий ринок послуг – це розгалужена система вузькоспеціалізованих ринків. Його можна визначити також як систему міжнародних відносин, які існують на основі міжнародного поділу праці, де основним товарним об'єктом виступають різноманітні види послуг [10, с. 113]. Міжнародна статистика свідчить, що ринок послуг є одним з найбільш швидкозростаючих секторів світового ринку (рис. 1.1). Частка торгівлі послугами в системі міжнародної торгівлі складає 20 % і продовжує зростати [23, с. 68].

Класифікація послуг представляє серйозну методологічну проблему. Різні міжнародні організації трактують її по-різному. Наприклад, у країнах Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) міжнародні послуги підрозділяються на п'ять видів [13, с. 10]: фінансові, інформаційні (комунікаційні), професійні (виробничі), туристичні, соціальні.

...

### **Висновки до першого розділу**

## Додаток Е

### Приклад оформлення рисунків і таблиць

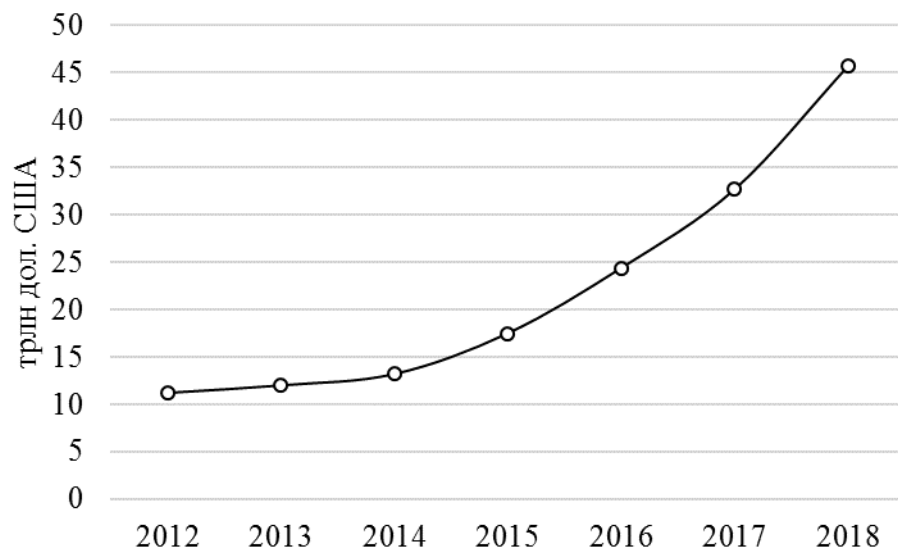


Рис. Е.1. Динаміка росту товарообігу світової торгівлі  
Джерело: [23, с. 36]

або

Джерело: складено автором за матеріалами [23, с. 36]

Таблиця Е.1

Динаміка зростання обсягів світової торгівлі, трлн дол. США

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Світовий експорт	5,6	6,0	6,6	8,8	12,4	16,4	22,9
Світовий імпорт	5,6	6,0	6,6	8,7	12,0	16,3	22,8
Товарообіг світової торгівлі	11,2	12,0	13,2	17,5	24,4	32,7	45,7

Джерело: [20, с. 145]

або

Джерело: складено автором за матеріалами [20, с. 145]



## Додаток Ж

### Зразок оформлення списку використаних джерел

Характеристика джерела	Приклади оформлення
Один автор	Філіпенко А. С. Теорія міжнародної економічної політики : навчальний посібник. К. : Академвидав, 2013. 212 с.
Два/три автори	Довгаль О. А., Довгаль Г. В. Інноваційна економіка : навчальний посібник. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 148 с.
Чотири автори	Голіков А. П., Дейнека О. Г., Позднякова Л. О., Черномаз П. О. Економіка зарубіжних країн : навч. посібник. К. : Центр учбової літератури, 2008. 464 с.
П'ять та більше авторів	Міжнародні економічні відносини : підручник / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 465 с.
Монографії	Трансформація міжнародних економічних відносин в епоху глобалізації : монографія / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 316 с.
Довідники	Международные торговые контракты и их нормативно-правовое сопровождение : справочник / сост. В. И. Сидоров, В. Н. Дмитриев, А. В. Журавлев. Х. : ХНУ имени В. Н. Каразина, 2012. 588 с.
Багатотомні документи	Економічна енциклопедія : в 3 т. / за ред. Гаврилишина Б. Г., Мочерного С. В., Устенка О. А. Київ : ВЦ «Академія», 2002. Т. 3. 689 с.
Матеріали конференцій	Гаврилова А. О. Зовнішньоекономічна безпека України: сутність і сучасні проблеми // Актуальні проблеми міжнародних економічних відносин : матеріали XIV науково-практичної конференції молодих вчених, 29 березня 2019 року. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2019. 205 с. С.14 -17.
Стандарти	1. ISO Guide 33:1289. Uses of certified reference materials. Geneva, 2000. 30 p. 2. ДСТУ ISO 6107-1:2004 – ДСТУ ISO 6107-9:2004. Якість води. Словник термінів. Київ, 2006. 181 с. (Національні стандарти України).

Частина книги, періодичного видання	<p>1. Мельник О. Г. Модульний принцип формування інвестиційних пропозицій пріоритетних напрямків розвитку високих технологій // Бізнес Інформ. 2015. № 6. С. 79–86.</p> <p>2. Матюшенко И. Ю. Индикаторы уровня развития человеческого капитала и формирования проактивного государства // Человеческий капитал: теория и практика управления в социально-экономических системах : монография. М. : ИНФРА-М, 2014. 16 с.</p>
Електронні ресурси	<p>1. Стратегія соціально-економічного розвитку України [Електронний ресурс]. – URL : <a href="http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/749/3A">http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/749/3A</a></p> <p>2. Гончаренко Н. І., Кравець М. А. Особливості інституціональної структури фондового ринку Польщі в умовах трансформаційних змін глобального фінансового середовища [Електронний ресурс] // Проблеми економіки. 2017. №1. С. 8-14. Дата оновлення : 17.02.2017. URL : <a href="http://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2017-1_0-pages-8_14.pdf">http://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2017-1_0-pages-8_14.pdf</a> (дата звернення 01.09.2017).</p>

Примітки:

Бібліографічний опис оформлюється згідно з ДСТУ 8302:2015 Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання.

### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16.04.1991 р. № 959-ХІІ (зі змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. 1991. № 29. ст. 377.
2. Державна програма розвитку транскордонного співробітництва на період 2007-2010 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2006 р. №1819 // Офіційний вісник України. 2003. № 52.
3. Голіков А. П. Економіко-математичне моделювання світогосподарських процесів : навч. посібник. 3-тє вид., перероб. і доповн. К. : Знання, 2009. 222 с.
4. Гончаренко Н. І. Міжнародна економічна діяльність країн Євросоюзу і України в контексті економічної лібералізації : монографія. Харків, 2011. 167 с.
5. Довгаль О. А. Особливості розвитку сфери послуг в умовах процесу глобалізації // Вісн. Харк. нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна. Сер. : Економічна. Х., 2011. № 998. С. 14–18.
6. Міжнародні економічні відносини : підручник / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 464 с.
7. Податкові системи зарубіжних країн : монографія / за ред. В. І. Сідорова. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. 263 с.
8. Голіков А. П., Дейнека О. Г., Позднякова Л. О., Черномаз П. О. Регіональна економіка та природокористування : навч. посібник. 2-ге вид. К. : Центр учбової літератури, 2011. 352 с.
9. Статистична інформація [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 01.12.2018).
10. Soros G. Georg Soros on Globalisation. Oxford : Public Affairs, 2007. 314 p.

## АНОТАЦІЯ

**Єфімов О. В.** Міжнародна інтелектуальна міграція та її вплив на економіку України : кваліфікаційна робота бакалавра [Рукопис] / О. В. Єфімов. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2019. – 63 с.

Кваліфікаційна робота бакалавра присвячена дослідженню процесу міжнародної інтелектуальної міграції в умовах глобалізації, її впливу на розвиток світової економіки та наслідків для економіки України. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків; містить 8 рисунків, 5 таблиць, список використаних джерел з 52 найменувань.

У першому розділі роботи розглядаються основні теорії міжнародної трудової міграції, методика дослідження.

У другому розділі визначено масштаби, форми та напрямки міжнародної інтелектуальної міграції, її роль у розвитку світової економіки та досвід регулювання.

**Ключові слова:** міжнародна інтелектуальна міграція, «відтік умів», інтелектуальний потенціал.

Нижче те ж саме російською та англійською мовами, на одному аркуші (одиначним інтервалом) з двох боків.

**Додаток К**

**Приклад оформлення зовнішньої рецензії  
на кваліфікаційну роботу бакалавра**

**РЕЦЕНЗІЯ**

на кваліфікаційну роботу бакалавра 4-го курсу  
групи УО-41 денної (заочної) форми навчання  
спеціальності «Міжнародні економічні відносини»  
факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу  
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

\_\_\_\_\_

(прізвище, ім'я, по батькові)

на тему \_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

1. Актуальність теми \_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

2. Характеристика якості виконання кожного розділу роботи \_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

3. Ступінь обґрунтованості висновків роботи \_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

4. Характеристика ілюстративної частини роботи \_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

5. Використання в роботі останніх досліджень,  
передових методів і технологій (дослідницька частина) \_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

6. Позитивні сторони роботи \_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

7. Недоліки роботи \_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

8. Практичне значення роботи \_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

9. Загальна оцінка роботи \_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

Рецензент:

Печатка установи

**Додаток Л**

**Форма заяви щодо перевірки кваліфікаційної роботи  
на наявність запозичень з інших документів**

Ректору Харківського національного  
університету імені В. Н. Каразіна

студента \_\_\_\_\_  
прізвище, ім'я та по батькові

форма навчання \_\_\_\_\_  
денна, заочна (дистанційна)

ступінь вищої освіти бакалавр

спеціальність 292 – «Міжнародні економічні відносини»  
(код та найменування спеціальності; спеціалізації)

факультет (інститут) міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу  
(найменування факультету або інституту)

**З А Я В А**

Підтверджую, що текст кваліфікаційної роботи:

\_\_\_\_\_  
\_\_\_\_\_  
\_\_\_\_\_  
(назва роботи)

написаний мною особисто, не містить запозичень із чужих опублікованих результатів (текстів) без належного посилання на авторів та першоджерела, а також не містить свідомої фальсифікації результатів.

Електронна версія роботи, представлена для перевірки на наявність запозичень з інших документів, повністю збігається з друкованою.

**Ознайомлений з Порядком проведення перевірки наукових праць, навчально-методичних видань та дипломних робіт (проектів) працівників та здобувачів вищої освіти на наявність запозичень з інших документів.**

\_\_\_\_\_  
Дата

\_\_\_\_\_  
Підпис